

1. Алла Кошляк, Євген Спірін. Світ після пандемії: глобалізація слабшає, націоналісти зміцнюють позиції.
2. Смітс Я. Європейське приватне право як змішана правова система. Європейське право. № 2-4/2012. С. 219.
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21. Ст. 135.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45-46. Ст. 356.

Тетяна СТОЄВА

студентка ННІ права
та інноваційної освіти

Науковий керівник:

Олексій ХАЛАПСІС

завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор філософських наук, професор,

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Сьогодні особливу увагу приділяють принципу верховенства права, що є надзвичайно важливим і актуальним питанням для функціонування правової системи держави, яка повинна відповідати світовим стандартам. На державному рівні верховенство права й права людини повинні визнаватися найвищою соціальною цінністю, одним із основних пріоритетів, що визначають зміст і напрями діяльності держави та державних органів. Зважаючи на це, важливо дослідити процес зародження цього принципу, його становлення в історичному аспекті та напрями його розвитку. Знайти філософсько-правові аспекти є дуже доцільним і для сучасних досліджень, адже втілення принципу верховенства права потребує розуміння її первинної сутності, що необхідне для ефективної правотворчої та правозастосовної діяльності.

Саме філософське сприйняття права дало змогу визначити пріоритетні принципи верховенства права. Ще з часів давньогрецьких філософів до поняття «право» зверталися як до основного засобу та принципу, що допомагає контролювати суспільні відносини й здійснювати державно-владні повноваження. Особливо помітним в обґрунтуванні цієї ідеї був внесок Арістотеля. Саме Арістотель уперше почав стверджувати, що панування законів має перевагу над пануванням когось із громадян, і бачив користь від

того, що люди, наділені владою, будуть призначені охоронцями закону та його слугами. Згодом же вимога, згідно з якою держава має ґрунтуватися на праві, була розвинута римськими юристами [1, с. 151]. Тож, початок права, законів і справедливості в Античності можна вважати початком великого шляху зародження ідеї верховенства права. Хоча Арістотель ще чітко не виокремив правотворчість від саме державних інтересів, але зародив ідею верховенства права у її сучасному сприйнятті. Саме у цю епоху, коли відбувалось становлення соціальної сфери, формування концепцій державного ладу, філософи стверджували, що держава не повинна нав'язувати власний закон над ним завжди має розташовуватись ідея про первинність права і справедливості для всього суспільства.

Далі ідея принципу верховенства права продовжує зароджуватися в епоху Раннього Середньовіччя та пов'язується із тим, що кожна вільна людина має обрати собі сеньйора, який буде її заступником, забезпечувати її права та опіку над суспільством. Ця ідея зокрема зароджувалася в середньовічній Європі й охоплювала значення, що глава держави є закон. В цю епоху ідея верховенства права набула чинності державного закону.

Тлумачення принципу верховенства права, що вперше сформулював в кінці XIX століття – початку XX століття відомий англійський вчений конституціоналіст Альберт Венн Дайсі у науковому дослідженні «Вступ до науки конституційного права». Вчений обґрунтував ідею про два принципи, що складають основу Британської Конституції. Перший із них є базовим та передбачає незалежність (верховенство) парламенту, характеризуючи представницьку владу основою демократичної держави. Іншим принципом стало верховенство права, що певною мірою стримує перший і, таким чином, запобігає теоретично безмежній владі держави над індивідом [2, с. 102].

Наступний етап у становленні принципу верховенства права починається з середини XX століття – початком XXI століття, коли принцип верховенства права одержав широке міжнародно-правове визнання. У сучасному філософсько-правовому погляді існує багато думок, основною метою яких є визначення змісту та основних властивостей принципу верховенства права. Як зазначає К. Горобець, із погляду філософії права принцип верховенства права є одним із головних надбань європейської цивілізації, яка стала основою функціонування багатьох національних правових систем сучасності. Сьогодні складно знайти філософсько-правове дослідження, яке б не зверталось до проблематики верховенства права. Верховенство права є не тільки способом осмислення права в усіх його виявах, а й важливим, якщо не ключовим, складником його функціонування [3]. Своєю чергою О. Скрипнюк відзначає, що верховенство права – це ознака правової держави, яка забезпечує дотримання основних прав і свобод людини. Тобто державна влада гарантує реалізацію ідей верховенства, адже без нього розвиток сильної країни неможливий [4, с. 139]. На думку М. Козюбра принцип «верховенства права» є основоположними,

фундаментальними правами та свободами. Тобто автор інтерпретує ідеї верховенства як справедливість, гуманізм, добро та свободу [5, с. 35]. Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні складно знайти філософсько-правове дослідження яке точно трактувало б значення принципу верховенства права. Одні вважають, що верховенство права передбачає дотримання людських прав і свобод, інші – що воно є фундаментальною основою всього права і вказує на зрозумілість та однаковість застосування положень закону до всіх суб'єктів правовідносин.

Базуючись на всьому вищевикладеному, можна зробити висновок, що верховенство права пройшло великий етап становлення та розуміння в правовій системі держави та у суспільстві в цілому. Філософсько-правовий спосіб до пізнання сутності та значення принципу верховенства права має великі перспективи функціонування. Принцип верховенства права є одним із провідних елементів правового суспільства. Зокрема, незважаючи на різні погляди, під верховенством права більшість розуміють дотримання права в суспільстві.

1. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія. Харків : Право, 240 с.

2. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Indianapolis : Liberty Classics, 1982

3. Горобець К. Осмислюючи міжнародне верховенство права. *Від теорії міжнародного права до практики захисту прав людини. Liber Amicorum до 60-річчя проф. В.В. Мицика : моногр.* / авт. кол. ; за ред. О.В. Задорожнього та О.Р. Поєдинок. Київ; Одеса : Фенікс, 2016. С. 45–70.

4. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики: до 10- річчя незалежності України : монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.

5. Козюбра М.І. Принцип верховенства права та вітчизняна теорія і практика. Верховенство права: питання теорії та практики : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнародної науково-практичної конференції. 2006. № 1. 112 с.